

Kinoda xidmətləri olan sənətkar

Azərbaycan kino sənətində özünəməxsus dəst-xəti, böyük xidmətləri olan rejissor, kinooperator, ssenarist, aktyor Muxtar Dadaşov kinonu həyatın aynası hesab edirdi: "Bu ayna böyük Sabir demişkən: "düzü-düz, ayrını-ayrı" əks etdirməyə qadir olan möcüzədir. O, təmiz, ləkəsiz, pak duyğularla canını sənətə fəda edən istedadlı, namuslu, bacarıqlı, professional şəxslərin əlində olmalıdır", - deyirdi.

O, 1913-cü il sentyabrın 11-də Bakıda dünyaya gəldi. Səhnəyə ilk dəfə çıxanda hələ uşaq idi. 1924-cü ildə on bir yaşlı Muxtar Dadaşov Azərbaycan Dövlət Akademik Dram Teatrının səhnəsində çıxış etdi. Cəfər Cabbarlının "Sevil" pyesinin ilk tamaşasında Gündüz rolunu oynadı. Beləcə, teatr, sonralar isə kino sənətinə bağlandı.

1929-cu ildə Gənc Tamaşaçılar Teatrında rejissor assistenti kimi fəaliyyətə başladı. Eyni zamanda tamaşalarda rollar ifa etdi. 1931-ci ildə isə kino sənətinə gəldi. Əmək fəaliyyətini kinostudiyada operator assistenti kimi davam etdirdi. Bir sıra sənədli və bədii filmlərin lentə alınmasında iştirak etdi. O, "26 komissar" (1932) adlı bədii və "Köçərilər" (1933) adlı sənədli filmlərdə operator assistenti kimi çalışdı.

Muxtar Dadaşov o zaman peşəkar operator olmaq, bu sahədə təhsil almaq arzusunda idi. Bu istəklə 1933-cü ildə Moskva şəhərinə yollandı. Ozamankı Sovet İttifaqının paytaxında da hələ tələbə ikən operator kimi çəkilişlərdə iştirak etdi. Moskvada o, aktyor kimi də bacarığını nümayiş etdirə bildi. Görkəmli rus kinematoqrafçısı M.Vernerin "Canlı Allah" bədii filmində komsomolçu rolunu canlandırdı.

Moskvada təhsilini başa vurdu və vətənə bitib-tükənməz yaradıcılıq arzuları, ümidləri ilə qayıtdı. Kinostudiyada operator işinə davam etdi. 1933-cü ildə çəkilən "Lökbatan" və "Neft simfoniyası" filmlərinin operatoru oldu. Sonra operator kimi "Rəqs edən bağlar" (1935), "Ordenli Azərbaycan" (1938), "Kəndlilər" (1939), "Stalin adına Samur-Dəvəçi kanalı" (1939), "Bakı hazırda" (1940), "Samur-Dəvəçi kanalı" (1940), "Yeni horizont" (1940), "Vətən oğlu" (1941), "Almanların Şimali Qafqazda vəhşilikləri" (1943), "Bakı döyüşür", (1944), "Zaqafqaziya müsəlmanları ruhanilərinin qurultayı" (1944), "Arşın mal alan" (1945), "Zəfər bayramı" (1945), "Qırmızı Ordu hissələrinin İrandan yola salınması" (1946), "Arazın o tayında" (1947, "Azərbaycan qurur" (1948), "25 il Leninsiz" (1949), "Mingəçevir" (1949), "Səhər nəğməsi" (1950), "Sovet Azərbaycanı" (1950), "Arazın sahillərində" (1953), "Həyata keçmiş arzular" (1954), "Səadət yolu ilə" (1956), "Doğma torpaq, Azərbaycan" (1960), "Kür" (1963) və başqa bədii və sənədli filmlərin çəkilişlərində iştirak etdi. Muxtar Dadaşov operatorluq etdiyi bir sıra ekran əsərlərinin, eləcə də "Budyonni Bakıda" (1952), "Həyata keçmiş arzular" (1954), "Ağ qızıl" ustaları" (1958), "Sabir" (1962), "Nəriman Nərimanov" (1966), "Qanun naminə" (1968), "Respublikam haqqında həqiqət" (1972), "Bakıda küləklər əsir" (1974), "L.İ.Brejnev Bakıda" (1979), "Bakı-42" (1985) və digər bədii və sənədli filmlərin həm də rejissoru və ssenari müəllifidir. "Qanun naminə" Muxtar Dadaşovun quruluşçu rejissor kimi çalışdığı ilk bədii film idi. Xalq yazıçısı Süleyman Rəhimovun "Mehman" povesti əsasında çəkdiyi filmin, qeyd etdiyimiz kimi, ssenarisini də özü qələmə almışdı.

Onun sənədli filmləri Azərbaycan tarixinin salnaməsi hesab edilir. "Arazın o tayında", "Bakı döyüşür", "Sovet Azərbaycanının 50 illiyi", "Sovet Azərbaycanı" və digər ekran əsərləri bu qəbildəndir. Muxtar Dadaşov 1943-cü ildə müharibədən bəhs edən "Bakı döyüşür" adlı sənədli filmində dahi bəstəkar Üzeyir bəy Hacıbəyli, şair Səməd Vurğun, görkəmli alim Yusif Məmmədliyəvi və başqalarını da çəkdi.

Kinorejissor Muxtar Dadaşov ekran ömrü verdiyi sənədli filmlərin bir çoxunun həm də ssenari müəllifi olmuşdur. Bu filmlərin ərəsəyə gəlməsi üçün görkəmli sənətkar böyük zəhmətlərə qatlaşır, gecəni gündüzünə qatır, araşdırmalar aparır, zəngin material toplayırdı. O, 1966-cı ildə çəkdiyi "Nəriman Nərimanov" sənədli filmindəki Nəriman Nərimanovun Genuya konfransındakı çıxışını əks etdirən kadrları Moskva arxivlərinin birindən tapmışdı.

Araşdırıcılar Muxtar Dadaşovun Böyük Vətən müharibəsi dövrünün kinoxronikasının yaradılmasında xidmətlərini yüksək qiymətləndiriblər. Məlumatla görə, 1943-cü ildə Muxtar Dadaşov hitlerçilərin cinayətlərini tədqiq edən komissiyanın sərəncamına göndərilib. Köməkçisi İsmayıl Əfəndiyevlə birlikdə faşistlərin vəhşiliklərini əks etdirən faktları lentə alıb. Həmin kadrlar sonralar Nürnberq məhkəməsi prosesində sübut olaraq göstərilib.

1951-ci ildə Muxtar Dadaşovun "Sovet Azərbaycanı" filmi Kann Beynəlxalq Kino Festivalının xüsusi mükafatına layiq görüldü. "Səadət yolu ilə" filmi 1956-cı ildə ona ÜİKTS-nin qızıl medalını gətirdi. 1967-ci ildə Tbilisidə Zaqafqaziya və Ukrayna respublikalarının "Prometey-67" I Zona Kinofestivalında tarixi-inqilabi mövzunun ən yaxşı təcəssümünə görə "Nəriman Nərimanov" filmi "Veçerniy Tbilisi" qəzetinin prizini aldı. Azərbaycan SSR Dövlət mükafatını isə ona 1980-ci ildə "L.İ.Brejnev Bakıda" filminə görə verdilər.

Muxtar Dadaşov 1977-1983-cü illərdə Cəfər Cabbarlı adına "Azərbaycanfilm" kinostudiyasında Sənədli Filmlər Birliyinin bədii rəhbəri vəzifəsində çalışmışdır.

Əlli ildən çox kinoya xidmət edən tanınmış sənətkar Muxtar Dadaşov 1998-ci il mayın 7-də vəfat etmişdir.

Onun operator, rejissor və ssenari müəllifi olduğu ekran əsərləri bu gün də Azərbaycan kino sənətinin ən gözəl, dəyərli nümunələrindən sayılır. "Qanun naminə", "Kəndlilər", "Arşın mal alan" və digər filmlərə indi də tamaşaçılar böyük həvəslə baxırlar.

Z.FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"